

'אמר ליה אביי והכתיב והיה החסן לנעורת? אלא אמר אביי: כיתנא דדייק ולא נפיץ' — השתמש הנביא במשל זה של ניפוץ החוסן לנעורת, לרמוז על משמעות נוספת בנמשל — שהחוסן והחוק היה לאין ואפס כמו נעורת. ומצינו דוגמאות רבות בלשון המקרא ובדברי רז"ל, שנקטו ביטוי מסוים כדי לרמוז על משמעות נוספת באותו ביטוי. (עפ"י עיונים בדברי חז"ל ובלשונם, עמ' צא)

דף כא

'ולא בשמן קיק... עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו' — הרא"ש הביא דברי הירושלמי שהוא הקאת שבכתוב. והרי הוא עוף טמא. וכן מפורש בחולין (סג). ומסתימת הסוגיא להלן משמע שהוא כשר לגר חנוכה (לדעת רב חסדא ור' זירא) — הרי מוכח ששמן ממין טמא האסור באכילה, כשר למצות גר חנוכה. ומה שאמרו (ראה להלן כח ועוד) לא הוכשרו למלאכת שמים אלא מן המותר בפיך — היינו דוקא בספר תורה תפלין ומזוזות, שהם דברים שבקדושה, ולא בשאר תשמישי מצוה. (כן הוכיח מכאן מהר"צ חיות, וכדברי הנודע ביהודה (תנינא או"ח ג). וכן העירו בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"א עו) ובשו"ת שער אפרים (לה) ועוד — ע' מגדים חדשים.

ואולם יש מן הראשונים שנסתפקו לענין שופר, האם הוא כשר ממין טמא, או שמא אינו כשר אלא מן המותר בפיך. והרמ"א (תקפ"א) כתב לפסול. אכן האחרונים פקקו על דין זה שכתב הרמ"א. ויש לומר שלא אמר הרמ"א אלא בשופר בלבד, כמדויק מלשון הר"ן, מקור דין זה, 'דכיון דלזכרון קאתי — כנפנים דמי', אבל לא בשאר מצוות. וכן הבינו החתם-סופר (בתשובותיו או"ח ט) והחלקת-יואב (ח"א לב,א). והמלבי"ם (בספרו ארצות החיים — מובא בכף החיים או"ח ט,ח) נסתפק לענין ציציות העשויות מצמר גמלים, שמא לא הוכשר אלא ממין טהור. ואולם בשו"ת תורה לשמה (ד) כתב שמן הדין מותר אלא שעל צד היותר טוב יש עדיפות למין המותר. וע"ע 'יוסף דעת' מנחות א', קונטרס בענין ציצית פ"א א. וע"ע הר צבי סוכה כג. אכן כתבו כמה אחרונים שגם אם ננקוט להחמיר בשאר מצוות להצריך דבר המותר באכילה, במצוה דרבנן אין להחמיר. ולפי זה אין להוכיח מסוגינתו להכשיר בשאר מצוות. ע' בספרים המצוינים בספר 'מצות נר איש וביתו' ז,ז הערה ט).

'איתיביה, כרך דבר שמדליקין בו על גבי דבר שאין מדליקין בו — אין מדליקין בו. רשב"ג אומר של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגוז ומדליקין' — אם תאמר מה מקשה, והלא לכאורה אגוז אינו דולק כלל, ואין מקום לגזור שמא ידליק באגוז לבדו, הלכך לא גזרו כשכורך עליו פתילה, מה שאין כן פתילות שדולקות ואינן דולקות היטב יש מקום לגזור בתערובת, כדי שלא ידליק בהם לבדן?

אמנם כל זה לא קשה אלא לפי מה שכתב רש"י שטעם האיסור הוא משום גזרה (וכן מבואר מהתוס' בד"ה שמחת), אבל ברמב"ם (שבת ה) מבואר הטעם משום שאין נמשכים יפה לדלוק. (והובא טעם זה בר"ן. ואפשר שתלוי הדבר בגרסאות הגמרא 'לפי שאין מדליקין' או 'לפי שאינן נדלקין'). ולפי זה אין חילוק אם כורך ומערב בדבר שאינו ראוי כלל להדלקה או בדבר הראוי קצת, שהרי אין הטעם משום גזרה.

ולדעת רש"י צריך לומר אחת משתי אפשרויות אלו; א. סברה הגמרא שאין לחלק בדבר אלא חכמים אסרו כל אופן של כריכה בדבר אחר שאינו ראוי, ולא חלקו בתקנתם אם כרך בדבר הראוי קצת או בדבר שאינו ראוי כלל. [ולפי זה אסור לכרוך בצמר ושער, גם אם נאמר שאינם נדלקים כלל,

משום כיווץ או חריכה. וכן יש לדקדק ברש"י]. ב. יש לדחוק שהאגוז המדובר כאן האש מסכסכת בו, והרי הוא כשאר פתילות שאמרו חכמים. ולפי זה דבר שאינו ראוי כלל להדליק — יתכן וכשר. כן מבואר בחידושי הרשב"א. וכן כתב הבית-יוסף. (עפ"י בית הלוי (על התורה) לקוטים לחנוכה. ועפ"ש)

זרב חסדא אמר: מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת — קסבר כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה... ואסור להשתמש לאורה' — מבואר בגמרא שהטעם שאסרו חכמים להדליק באותם מינים הוא מחשש הטייה, ולכך במקום שאסור להשתמש לאורה, אין חשש שמא יטה. ונפקא מינה בטעם זה — שגם כאשר אין לו נר ממין הראוי, אל לו להדליק נר כזה, שמא יבוא להטות. [וכן יש לשמוע מקושית הגמרא להלן (כו) 'מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמיין'. וע' גם בפני יהושע].

ואולם מלבד טעם זה מבואר בדברי כמה ראשונים טעם נוסף — שמא ייכבה הנר ונמצא יושב בחושך, או יהא אורו קלוש ויניחנו ויצא. (כן מבואר בריב"ן — בתוס' ישנים כאן, ובפירוש המשנה לרמב"ם). אלא שטעם זה לבדו אינו שייך בכל האופנים, שהרי לדעת רב חסדא אין להדליק נר חנוכה בשבת באותם פתילות ושמנים, והרי הוא סובר כבתה אין זקוק לה, שלכך בחול מותר, הרי שאין לחוש אם ייכבה, והלא ודאי יש לו נר אחר לכבוד שבת, (שהרי נר חנוכה מדליק בחוץ. וגם כאשר מדליק בפנים — הלא אמר רבא בסמוך שצריך נר נוסף) — ואמנם כאן הטעם היחיד לאסור הוא מחשש שמא יטה. (עפ"י בית הלוי שם. (ומהר"ץ חיות נשאר ב'צע"ג' על דברי ריב"ן, מחמת דברי הגמרא הנזכרת. וע"ע שו"ת בית הלוי ח"א יא; שו"ת פרי יצחק — ח"ב כא).

א. וכתב בבית הלוי שם שלדעת הריב"ן, שכל הטעם שאסרו בתערובת שמנים כשרים, הוא משום שמא ייכבה, אבל מחשש הטייה אין לאסור בתערובת, שהרי זו גזרה לגזרה, אם כן לפי זה בנר חנוכה יהא מותר בתערובת שמן. ואולם יתכן לומר שלא חילקו חכמים בדבר.

ב. יש לשאול לפי דברי הראשונים הנ"ל, שחששו חכמים שמא ייכבה הנר, אם כן מניין הוכיח רבא מדברי האמוראים שכתבה זקוק לה, הלא גם אם אין זקוק לה מובן שאסרו חכמים להדליק בדברים העלולים ליכבות. (וכעין שאמרו בגמרא שגם אם כבתה אין זקוק לה, צריך ליתן בה מתחילה שמן כשיעור שידלק עד שתכלה רגל מן השוק). ונראה שמשום כך לא היה מסתבר לאסור, כיון שאם כבתה אין זקוק לה, אין המצוה אלא מעשה ההדלקה, הלכך אין לנו לחוש אם יכבה הנר. (שו"ר שהעיר על כך בבית הלוי והביא כן מהמאירי). ודוקא בשבת חששו כי כל מטרתו לאורה משום שלום בית. ואולם עתה שאנו נוקטים כבתה זקוק לה, כלומר אין המצוה נשלמת אלא בהידלקות הנר במשך כל הזמן, הלכך יש לחוש שמא ייכבה ולא ידליק ונמצא שהחסיר מצוותו מעיקרא. ועוד יש לומר שהחשש אינו אלא שמא יימעט אורו וייקלש (כדברי הרמב"ם), ולכך למצות נר חנוכה די בזה, ולא לנר שבת. עוד יש לומר שגם לדברי הראשונים לא היו חכמים אוסרים לולא צירוף טעם שמא יטה, הלכך בנר חנוכה לא אסרו.

ג. נראה, כיון שחשש הטייה מוכח מן הגמרא, [ואף הריב"ן שכתב שמצד הטייה לא היו גוזרים משום 'גזרה לגזרה', על כרחנו לומר שכיון שכבר גזרו שמא ייכבה, שוב חששו גם להטייה, וכפי המבוואר לעיל, שגם כשאין לו נר אחר להדליק — אסרו להדליק בנרות אלו], אם כן גם אם עבר והדליק בדיעבד, לא ישתמש לאור נר כזה (אפילו שימוש שאינו נצרך לעיון ודקדוק, שזה בלאו הכי אסור לעשות לאור כל נר) — שמא יטה, שאף זה נכלל בתקנתם. וכפי שכתב בתשובת הרשב"א (ח"א קעא) ופסק הרמ"א. ואולם יש שכתבו שלדעת ריב"ן אין איסור בדיעבד להשתמש לאורם. וכן הביאו מדברי הרוקח (מה) — ע' אליה רבה רסד סק"ג; מאור ישראל כאן. וצ"ע).

(ע"ב) 'כתבה אין זקוק לה' — ב'בית הלוי' (על התורה, לקוטים לחנוכה — בסוף ספר בראשית) העיר מסברה,

שגם אם מצד עצם המצוה אין זקוק לה לאחר שכבתה, אבל הלא יש להצריך להדליק מטעם חשד, וכדין חצר שיש לה שני פתחים שחייב להדליק בשניהם משום חשד. ונשאר ב'צריך עיון' על סתימת דברי הפוסקים שמשמע אף בכבו לגמרי אין זקוק לה כלל. ונראה בפשטות שלא תקנו משום חשד על מקרה אקראי, שכבה. ודוקא בכגון שני פתחים שהעוברים ושבס רואים שאינו מדליק שם בכל יום.

ואסור להשתמש לאורה' — אם משום שיהא ניכר שהוא נר של מצוה (רש"י), אם משום שהוא זכר למנורה, לכך עשאוהו כמנורה שאסור להשתמש בו (ר"ה, ר"ן).
 [מתוך דברי הרא"ש משמע שתשמיש עראי שאינו של בזיון, מותר להשתמש לאורה. ונראה שזה רק לפי טעם רש"י, שאין לחוש משום היכר מצוה בשימוש עראי, אבל לדעת הר"ן אין לחלק בזה. עוד יש מקום לומר בסברה שלדעת רש"י אין איסור אלא לבני הבית, אבל לא לאחרים מבחוץ, שהרי לא יבואו לומר שבשביל תשמיש זה הדליקו בעל הבית. עפ"י בית הלוי].
 יתכן והדין המובא בפוסקים מן השאלות (וישלוח כו.ב. והובא ברא"ש ובאו"ח תרעו,ד), שהשמן הנותר ביום השמיני (כשנתן כמות הנצרכת לשיעור חיוב בלבד, וכבה הגר בתוך הזמן. עפ"י ב"י), עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, כי הוקצה למצותו — דין זה אולי נובע מכך שעשאוהו לנר חנוכה כעין שמן של מנורת המקדש, [וכמו שאנו אומרים 'הנרות הללו קודש הם', וכ"כ האבודרהם בטעם אמירה זו. וע"ע 'פרי צדיק' — חנוכה ד], ולכך אסור גם לאחר זמן המצוה, כי לולא כן צריך באור הלא עתה שוב אינו עומד למצוה, ולכאורה לא מצינו בגמרא דין 'הוקצה למצותו' אלא בזמן המצוה. שו"ר שהתוס' (להלן מד. ד"ה שבג) כתבו טעם אחר. והרי"ד שם חולק על דעת השאלות ומתיר להשתמש בשמן לאחר שמונה שהרי עבר זמן המצוה. וע"ש בספר מאור ישראל שדין זה לא יצא מידי ספק.

זוהמהדרין מן המהדרין — בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך' — כתבו התוס' שלא יתכן לקיים גם כ'מהדרין' וגם 'מהדרין מן המהדרין', כי אז לא ניכר מספר הימים, כי יחשבו שכך מספר בני ביתו. (וכך הוא מנהג הספרדים. ואולם מנהג אשכנז להדליק לכל אחד ואחד ומוסיף והולך, וכשיטת הרמב"ם).

וקשה, הלא לפי דבריהם (בד"ה מצוה), שיש להניח על פתח החצר הפונה לרשות הרבים ולא על פתח הבית, הרי יש כמה דיירים המדליקים במקום אחד, ושוב לא ידעו את מספר הימים, כי יאמרו כך מספר דיירי החצר.

ויש לומר לפי שבשעת ההדלקה יכירו כמה נרות מדליק, אבל המהדרין — סוברים התוס' שאחד מדליק עבור כולם, (וכפי שמוכח כן מדברי התוס' — ראה להלן כג:), לכן לא ידעו כמה ימי חנוכה יש. (מהגרז"נ גולדברג שליט"א)

'חד אמר... כנגד ימים היוצאין. וחד אמר... דמעלין בקדש ואין מורידין' — יש מי שכתב נפקותא בין הטעמים, למי שאין לו די נרות, כגון ביום השלישי אין לו אלא שתי נרות — שלפי הטעם 'כנגד ימים היוצאין', אין כל סיבה להדליק שתי נרות. ואילו לפי הטעם 'מעלין בקדש ואין מורידין', ידליק עכ"פ את השתים שיש לו ולא יוריד בקדש. (עפ"י בית הלוי).
 נקט כהנחה פשוטה שכיון שאינו יכול לקיים את ההידור שקבעו חכמים, לא ידליק אלא נר אחד. וכן פסק המשנה-ברורה (תרעא סק"ה) בשם החיי-אדם. (וע"ש בשער הציון שכן מצא בחתם סופר). ואולם

בספר אבי עזרי (סוף הלכות חנוכה) נקט כדבר 'פשוט וברור ואינו צריך לפנים' שאינו כן, אלא ידליק שתי נרות, כי למה ייגרע היום השלישי מיום השני שמדליק בו שנים. (וכנראה שנחלקו בהבנת יסוד התקנה — האם עיקרה הרביית הנרות, וקביעת הסדר לציון מספר הימים אינו מעכב את עיקר התקנה. או שמא עיקר תקנת ההידור מתקיים רק בהראותו את מספר הימים).
וע"ע כיוצא בזה בשאר תקנות חכמים, כגון מאה ברכות שבכל יום, כאשר אי אפשר לקיים הכל, האם יש ענין להרבות כמה שניתן — במובא במנחות מה.

'שני זקנים היו בצידן, אחד עשה כבית שמאי...' — גם לאחר שהוכרעה ההלכה כבית הלל, אין כאן איסור אם עושה כבית שמאי, כבשאר מקומות — שהרי אין מחלוקתם אלא בהידור מצוה בעלמא ולא בעיקר הדין. (עפ"י ריטב"א; באור הלכה תרע"א.ב. וע"ע מגדים חדשים).

ענינים פרפראות וציונים

(ע"ב) 'אמר רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה, אמר: אי זכאי גמירתיה לשמעתייה מעיקרא. והא גמרה? — נפקא מינה לגירסא דינקותא' — יש מי שמפרש: 'אי זכאי' — שהייתי מזוכך במדת קבל האמת ממי שאמרה, הייתי למד בתחילה, כי הלא הדבר אמת ומפני מה לא קבלתי אותה כשנאמרה מפי רבי ירמיה.

ואמנם בסופו של דבר לא הפסידו לגמרי, כי 'אמת מארץ תצמח', אך על כל פנים הפסידו ה'גירסא דינקותא' — כי יש חילוק בין הלומד דבר תיכף ומיד כשנתחדש בעולם, או יש בו יותר כח וטעם מאשר דבר שנתחדש משכבר. ולכך כינוהו 'גירסא דינקותא' — כתינוק היונק משדי אמו, שהחלב שיונק לא היה עוד בעולם ולא נתיישן אפילו רגע. כענין שנאמר בלחם הפנים לשום לחם חם שיהא תמיד חדש ולא יתיישן. (עפ"י מי השלוח)

זו לשון הגרש"ז זיו זצ"ל ('הסבא מקלם' — חכמה ומוסר ח"א קפט):

'והנה לא שמע אביי שום דבר חדש מדוע פסק רבי יוחנן כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, פירוש של חנוכה, רק אמרוה קמיה שרבי יוחנן פסק כן, וכיון שריו"ח אדם גדול הוא בטל דעתו אצל ריו"ח, והבין אחר כך כי יש לנטות הסברא כבתה אין זקוק לה, היפוך ממה שהיתה דעתו נוטה מעיקרא, ועל זה הלימוד בלבד, שלא שמע טעמו של דבר, רק שרבי יוחנן פסק כבתה אין זקוק לה, היה לו למוד מזה איך לנטות הסברא והיה מתאונן על עצמו שלא היתה לו זכות לגמור זאת מעיקרא.

ראינו מזה כמה עצמה בהם אהבת החכמה להצטער על זה, למה לא שמע מקודם פסקו של ר"י, והיה מתלמד מקודם איך להטות שכלו לישרו של דבר. ונראה מזה כי כל ימיהם היו מתנהגים כבחינת תלמיד העומד להתלמד איך ליישר שכלו ולכוין הלכה לאמתתה. ולכן היה מצטער, כי אם כבר שמע זאת היה לו לימוד מזה על כמה ענינים איך להטות שכלו, כי על פסק הלכה לבד לא היה לו להצטער, כי אין לדיין אלא מה שענינו רואות, אבל על זה הצטער, כי ראה עתה שלא היתה דעתו נוטה לישרו של דבר, ואם כן הרי אינו מכוון הלכה לאמתתה...'

'משתשקע החמה... עד דכליא ריגלא דתרמודאי' — על דרך הסוד והרמוז — ע' בלקוטי מי השלוח (לרמ"י מאיביצא) ח"א; רסיסי לילה נו ודובר צדק עמ' 175-176; אמרות טהורות (לרש"ש מאמשינוב) עמ' יב.

'והמהדרין... והמהדרין מן המהדרין...' — הענין שקבעו במצוה זו דינים מיוחדים למהדרין ולמהדרין מן המהדרין — יש לומר לפי שהיו דרגות שונות בהשגת הנס זו למעלה מזו. ויש להקביל שלש מדרגות אלו כנגד שלש הדרגות המזכרים בהודאה — טהורים, צדיקים, עוסקי תורתך; טהורים כנגד 'נר איש וביתו', צדיקים — נר לכל אחד ואחד, ועוסקי תורתך כנגד המהדרין מן המהדרין, כי קול התורה הוא כח המוסיף תמיד בלי הפסק. (אמרות טהורות — לרש"ש מאמשינוב, עמ' יא).

ע"ע בפנים אחרות: בית הלוי (עה"ת, לחנוכה); שפת אמת (לחנוכה); לקט שיחות מוסר לגרי"א שר (ח"ב עמ' קנא).

(אפשר שיש גם נפקותא להלכה בין 'הידור' זה שבנרות חנוכה, ובין 'הידור' בשאר מצוות — שגם אם נקוט שאין לברך על הידור בשאר מצוות, כמו לענין הסרת ציצין שאינם מעכבים את המילה), כאן יתכן שמברכים, כי ההידור נקבע בעצם תקנת חכמים, שהרי הוא הוזכר בגמרא, ואינו מדין 'זה א-לי ואנהו' גרידא — סברה זו מוזכרת ב'אבי עזרי' הלכות חנוכה).

על מנהגים שונים במספר הנרות שבכל לילה — ע' בספר 'מנהגי ישראל' ח"ג עמ' קסו.

'שעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין' — שכן התקנה היתה בעד הכלל כולו, והמון עם שעבודתם חיצונית, התרגשותם העיקרית היא ביום הראשון, ואחר כך פוחתת והולכת, וכך נבחין בעצמנו, כי ככל שמשך הזמן מהחג ארוך יותר לפנינו, נכבד הוא לנו יותר, עד שבשעות האחרונות של החג כמעט איננו נרגש לנו כלל, כי עוד מעט ויעבור. בחינה זו היא כנגד 'פרי החג' — היינו העבודה הנמוכה החיצונית, שהיא שייכת למדרגת אומות העולם. ואולם לפי בית הלל תקנו חכמים את הזכר לנס על פי עבודת היחידים — העבודה הפנימית, שבכל יום ויום הכרת הנס מתוספת על ידי ההשבה אל הלב של התבוננות יום יום. והרי רשמי ההשבה אל הלב מצטרפים זה לזה וכל הרגש מוסיף על קודמו. והו עומק גדר 'מעלין בקודש'. [זכור אזכור את מראה קדוש עליון מו"ר זצ"ל שביום ראשון של חג היה נפלא מראהו, ממש שמה שמחת עולם עליון, ומדי יום ויום קדושת מראהו היתה מתוספת והולכת כמלאך אלקים למעלה למעלה]. (מתוך מכתב מאליהו ח"ב עמ' 121 ואילך. ועע"ש בשורש מחלוקת בית הלל ובית שמאי. וראה הסברים נוספים ב'מי השלוח' ח"א — לקוטי הש"ס; רסיסי לילה — נו; מאור ישראל כאן).

'בדקו ולא מצאו... נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים' — יש לדייק מלשון בדקו... נעשה להם נס', (והלא די היה לומר 'ולא מצאו' וממילא שמענו שבדקו. ועוד, היה לו לומר 'נעשה הקב"ה נס') — להורות שעל ידי הבדיקה והיגיעה מצדם, מזה גופא נעשה להם הנס, וכמרומו בכתוב וזה מעשה המנורה — מקשה, ה'מקשה' (כדרשתם ז"ל, שנתקשה משה במעשה המנורה) הוא הוא מעשה המנורה; —

'הנה לאדם נדמה כי עיקר הוא בהשיגו איזה השגה והארה, שזאת היא עיקר עבודה, אבל לא כן הוא, כי זאת מאירים לו ממעל, אך עיקר עבודתו מעצמות, הוא היגיעה דייקא, ומכח אותו פתח צר כחודה של מחט שנפתח על ידי יגיעת האדם, מזה נפתח ונשפע עליו רוב טובה מלמעלה. (עפ"י אמרות טהורות, עמ' יד)

בין הטעמים שנזכרו לענין קביעת שמונה ימים לחנוכה, נאמר גם טעם, שיום ראשון של חנוכה קבעו לכתחילה לזכר נס הנצחון במלחמה ביום שנחו בו מאויביהם.

דבר זה נזכר ב'מגילת תענית' שסידורה קדם לסידור המשנה והתלמוד, ואילו בתלמוד אין מזכירין את החנוכה אלא לענין נס הנרות בלבד — למה?

חכמי הדורות שאחר התלמוד אמרו בזה הרבה דברים נאים לאומריהם ולמדו מכאן מוסרים יפים. וזוהי תמצית של מקצת מדבריהם:

לשעתו, בימי החשמונאים וקרוב להם, עיקר השמחה בנס המלחמה, באבוד הרשעים ובביטול גזרותיהם שגזרו על השבת, ועל החודש, שלא יקדשו ראשי חדשים ויבטלו כל המועדות, ועל המילה. ואולם לדורות, עיקר השמחה בנס השמן, שהרי בטלה מלכות החשמונאים אחרי כן ונכרתו זרעם בעוד בית המקדש קיים, והבית חרב וישראל חזרו ונשתעבדו בין האומות. אבל רישומו של נס השמן נשאר לעד, ולזכרו של נס זה ישראל מדליקין נרות חנוכה בכל מקומות מושבותיהם בכל שנה ושנה.

וכן כתוב בספרים: כל מקום שנזכר שמן בתורה ובדברי חכמים לענין הדלקת המנורה — רומז לחכמת הלב ולמחשבה שבמוח. וכשנכנסו היונים להיכל, טמאו כל השמנים, כלומר פגמו בחכמה ובמחשבות הלב אצל הלב אצל רוב ישראל, שהתחילו גם הם נוהים בלבם אחר החכמה של היונים וחסבו שיש בה ממש.

וכשחזרו החשמונאים ונכנסו להיכל לא מצאו אלא פך אחד של שמן טהור שלא היה בו להדליק אלא יום אחד, כלומר, עם כל מה שפגמו היונים במחשבות הלב של ישראל קדושים, עדיין מאירה בלבבותם מחשבה טהורה אחת וניצוץ אחד של חכמת אמת, לידע שהם קדושים ובחירים מכל האומות וכל הגויים ילכו לאור ישראל, ולא ישראל ילכו לאורם.

ברם, לא היתה בשארית זו כדי להדליק 'נר תמיד', שכל שאר המחשבות פגומות היו ומעורבות, שנגעה בהן חכמה יונית. 'זנעשה בו נס והדליקו שמונה ימים'.

כלומר, מן השמים סייעו בידם ללבבות בקרבם ניצוץ זה של חכמת אמת עד שהאיר להם באור מלא ואור תמיד. (שבעה ימים הוא מחזור שלם של הזמן, ויום השמיני — הזמן כולו וגם למעלה מן הזמן).

ולנס זה של טהרת הלב והנשמה, צריכים ישראל בכל הדורות, וביותר, בזמן שהם משועבדים ונתונים תחת עול הגויים. שכל זמן שאמונת לבם ומחשבתם טהורה — הם גאולים ועומדים אפילו בשעבודם, אבל בזמן שהאמונה והחכמה שבלב פגומה — הם משועבדים אפילו בחרותם; כל גזרות שהגויים גוזרים על ישראל עשויות ליבטל, אבל כשהאמונה מתערערת בלב וכשהחכמה מסתלפת, היא עשויה להשתקע וישראל עלולים ח"ו להיות אובדים ונידחים בין האומות.

ואין ישראל יכולים להינצל מפורענות קשה זו, אלא על ידי סיוע מן השמים בדרך נס. ואימתי זוכים לנס זה? כל זמן שלא כבתה הגחלת האחרונה ועוד נשתמר בקרבם 'שמן' להדליק יום אחד, אז הם זוכים לנס, שמן השמים מסייעים להם ומדליקים ממנו אור תמיד.

אור זה שהדליקו החשמונאים במקדש מפך השמן הטהור היחיד, והיה דולק 'שמונה ימים' — הוא שמאיר להם לישראל תמיד בחשכתם ובו משתמרת קדושתם של ישראל והבדלתם מכל האומות. נס זה בלבד נשאר לדורות, והוא קבוע וקים תמיד בכל הדורות, מה שאין כן נס המלחמה שלא כל הדורות זוכים לו. ולפיכך אין מזכירין נס חנוכה לדורות, אלא לענין הנרות בלבד' (מספר התודעה — כסלו).